

„светелогията“ от Б. Гончаров и „Аналитичната психология“ на К. Г. Юнг и закономерностите на творческата фантазия“ от С. Аверинцев, както и третото от „Писма за поезията“ на Л. Озеров под заглавие „Поетическа икономия“.

От кн. 5 започва и продължава в кн. 6 серия от статии на М. Храпченко „За прогреса в литературата и изкуството“. Като разглежда този сложен теоретичен проблем, Храпченко смята, че „сложността на съотношенията между сменящите се един друг и съществуващи типове художествено творчество не може да пречи за проявата на прогреса в сферата на изкуството“. В края на първата си статия той обобщава: „Социалистическият реализъм не стои встрани от главните направления в развитието на световното изкуство, както се опитват да докажат нашите идейни противници, а на неговата главна магистрала. В нашата епоха художественият прогрес се сближава по-тясно и непосредствено със социалния прогрес, отколкото това е ставало в някои други исторически периоди, например през XIX в. ... Очевидно настъпателният ръст на съвременната художествена култура не се ограничава с приноса на социалистическото изкуство. Немалко талантиливи художници, които се вълнуват от обществените проблеми на нашето време, не споделяйки принципите на социалистическото изкуство, се стремят да открият нови начини за художествено творчество. Но несъмнено е, че водещата роля в съвременната художествена култура принадлежи на демократичното, социалистическото изкуство и на техните завоевания.“ В същата книжка е поместена също и интересната статия „Време за синтез“ от Вл. Огнев, посветена на проблемите на поетическия превод.

След публикации през 1965, 1967 и 1969 г. в кн. 6 на списанието продължава спорът между съветски литературоведи за структурализма. Статията „Пределите на „структурално“ литературознание“ от А. Бетиашвили е отговор на някои схващания на Ю. Лотман за дехуманизацията, на М. Каган за значението на семиотиката и нейните разновидности от Ч. Морис насам и др.

„Целия си живот изживях уверен, че зная някои неща. Но след това дойде странен ден, в който разбрах, че нищо не знам, решително нищо. И думите се оказаха лишени от смисъл. Аз разбрах това чрез страданието. Да, само след като познах страданието.“ Това признание, изречено от един 80-годишен старец, има необикновена сила. Още повече, когато той се нарича Езра Паунд. Трагичната съдба на поета, издигнал през 20-те години радикални идеи и подпомогнал развитието на художници като Хемингуей, Фрост, Елиот, Джойс и др., а след това дал своята подкрепа на Мусолини, привлича в наше време погледите към творчеството на Езра Паунд. След из-

лизането си на свобода през 1958 г. благодарение на застъпничеството на неколцина големи американски и италиански писатели — в затвора-лудница прекарва 13 години — поетът не може да предложи вече нищо ново, освен своите знаменити „Cantos“ и драмата на интелектуалец, който се е отрекъл за кратко от своя дълг на хуманист под влиянието на политическата демагогия и след това цял живот трябва да изплаща този грях пред човечеството. Статията на А. Зверев в кн. 6 на списанието запознава със съдбата на Езра Паунд и подлага на критика увлеченията на някои западни критици при оценката на неговото творчество.

И. В.

ФРАНЦИЯ, ИТАЛИЯ

БИОМЪТ СТРУКТУРАЛИЗЪМ — МАРКСИЗЪМ В НЯКОИ ОЦЕНКИ

В първите години след Втората световна война вниманието на интелектуалния свят във Франция бе привлечено от шумната изjava на едно течение във философията и литературата, възглавявано от Жан-Пол Сартр. Екзистенциализмът не бе чисто френска рождба. Неговите корени бяха в Германия — във философията на Мартин Хайдегер, във феноменологията на неговия учител Едмунд Хусерл, на други немски мислители като Карл Ясперс. А много по-рано първоизточникът на екзистенциализма според историците на това течение е датският религиозен мислител Сьорен Киркегор.

Във Франция екзистенциализмът нашумя главно чрез литературното творчество на Жан-Пол Сартр, около когото се образува един вид „сенакъл“, който се събираше в прочутото „Кафе Флор“ в квартал Сен Жермен-де-Пре. Това бе през периода 1945—1955 г. След като бе публикувал първите си бележитични произведения — повестта „Отвращение“, сборника с разкази „Стената“ и успоредно с тях крупния си философски труд „Битие и небитие“, опит за феноменологична онтология, Сартр навлезе активно в обществения и политически живот, подири по-късно със съчинението си „Критика на диалектическия разум“ (1960) допири точки между екзистенциализма и марксизма. Сартровата доктрина, критикувана оживено, постепенно започна да отшумява и да губи своята притегателна сила. Центърът на тежестта в творчеството му остана в неговия театър. Писеи като „При затворени врати“, „Проститутка, достойна за уважение“, „Затворниците от Алтона“ и няколко други се задържаха в репертоара на френски и чуждестранни театри.

След време екзистенциализмът беше изместен от друг „изъм“ — структурализма, свързан с имената на езиковедата Роман Якобсон, на етнолога Леви-Строс, на неофройдиста д-р Жак Лакан, на философа Мишел Фуко, на марксиста Луи Алтюсер, на литературния критик и есеист Ролан Барт, с групата „Тел Кел“ — периодично издание, около което са събрани млади и талантливи писатели и критици като Жак Дерида, Жерар Жетет, Филип Солерс, Жан Рикарду, Жан-Луи Бодри, Марселен Плени, Цветан Тодоров. Последният преведе и публикува под редакцията на проф. Якобсон „Теория на литературата“ — материали за дейността на руската формалистична школа (1914—1917), представлявана от група литератори и критици, между които В. Маяковски, Вс. Майерхолд, В. Шкловски, О. Брик, А. Лурие, В. Татлин, Е. Поливанов. По-късно Якобсон установява връзка между руските формалисти и Пражкия лингвистичен кръг чрез съчинението си „Чешкият стих в съпоставка с руския стих“, което се смята за начало на структуралната фонология и пръв опит за прилагане на фонологичните принципи в изучаването на поетическия език. Френският учен проф. Андре Мартине също смята Якобсон за създател на структуралната фонология още преди Н. С. Трубецкой.

В разговор с френския публицист Клод Бонфуа проф. Роман Якобсон (публикуван в сп. „Ар“ от 9 февруари 1966 г.) е развил следните мисли на езиковедска плоскост: „Проблемите на езика — казва Якобсон — са на дневен ред. Не само защото лингвистиката се смята като най-научната, следователно като образец на обществените науки, но защото нейните открития, както и методите ѝ, внасят едно необходимо осветление във всички дисциплини, поддържащи тясна връзка с езика — антропологията, социологията, психологията, без да говорим за философията, за литературата и литературната критика.“

За този общ интерес сочат специалния брой на сп. „Диоген“, посветен на проблемите за езика, един брой на „Ревю д'Естетик“ и една забележителна статия на Жак Дерида „За граматологията“, публикувана в сп. „Критик“. Дерида възбужда насетне мислите си и постановката на проблема в тази своя статия в специален труд под същия наслов.

Структурализмът, който изучава компонентите, структурите на един език или на едно литературно произведение и на който Роман Якобсон определя законите, след като е участвувал през годините 1915—1930 в работите на руската формалистична школа, добива значително разширение, тъй като неговите принципи са послужили като отправна точка на етнолози като Леви-Строс и на литературни критици като Ролан Барт.

Трябва да прибавим тук излязлата наскоро книга на проф. Жан Мари Озия „Ключове на структурализма“ (издание на Пиер Сегерс), която представлява ясно и прегледно изложение на структурализма.

Но нека се върнем към мислите, които проф. Роман Якобсон е развил пред своя френски събеседник върху структурализма. Като структуралист Якобсон се интересува от всички проблеми на лингвистиката. Първият въпрос, който му поставихме — пише Клод Бонфуа, — е следният: защо при сравнителното изучаване на езиците той (Якобсон) държи да изтъкне преди всичко и главно приликите, докато крупният френски езиковед Андре Мартине поставя акцента върху разликите.

— Разлики не биха били възможни — заявява Якобсон — без приликите. Невъзможно е да говорим за вариации без инварианти. Търсенето на инвариантите е основата на модерната лингвистика. Този проблем се е развивал паралелно в лингвистиката и в математиката и е бил поставен в двете науки към 1870 г. Разликите между езици, както между езикови стилове, препращат към проблема за универсализма. Когато през миналия век бе основано парижкото лингвистическо дружество, беше предвидено да бъдат допускани всички въпроси с изключение на въпросите, засягащи произхода на езика. Днес не е вече така. Могат да се намерят редица точки, позволяващи да се открият известни принципи относно произхода на езиците. Например в една епоха, където намираме праисторически рисунки, имало е един език, понеже знаем, че езикът предшества всяка друга изразна възможност. От друга страна, езикът, бидейки един универсален човешки феномен, можем да подирим в човешкия мозък това, което е позволило да се употреби системата на двойната артикулация, определена от Мартине (съгласуване на звук и знак в една дума, сетне на думи помежду им в смисъла).

На въпроса на събеседника му, дали е възможно такова откритие, Якобсон отговаря: — Да. Биолозите извършват понастоящем твърде интересни издирвания. В тази област, както и в лингвистиката, забелязваме, че има много повече феномени, отколкото се мисли. Нещо повече, по време на една моя беседа пред биолози върху фонологичния кодаж аз открих, че последните ме разбират по-добре, отколкото някои лингвисти. Обяснението е просто: фонологичният кодаж съответства на кодажната система на мозъка. И така аз мисля, че тълкуването на универсалните факти в областта на фонологията може да има биологична основа.

Веднъж един човек ми каза: „Чувам да се говори за „социология и лингвистика“, за „психология и лингвистика“, за „биология и лингвистика“, но какво в същност е линг-

вистиката? — Аз отговорих: „Ние установяваме мостове с другите науки, между науките... В действителност всеобщо е мнението, че от всички обществени науки лингвистиката е най-точната. Възможността за лингвистиката да добие точност е причина, щото нейните методи да оказват влияние върху антропологията, психологията и дори икономиката. Например нашето сътрудничество с лекарите и психолозите даде значителни резултати в областта на афазията. Обаче за работата с лекарите аз трябваше да преодолеем една трудност. Терминологията в двете науки не е една и съща и което е още по-лошо, и двете си служат с едни и същи думи, които имат различен смисъл. Първата ми работа бе да установя един терминологичен речник.

Докато доста лингвисти се занимават с говоримия език и малко с писания, смятан като вторичен феномен, Якобсон, който е бил на младни дни приятел на Маяковски и на Хлебников, се интересува не само от писания език, но и от литературата и по-точно от поезията. Именно заедно с изследователите от руската формалистична школа той е почнал да изучава научно литературния стил. В „Теория на литературата“ са публикувани две негови есета, датирани от онова време: „За художествения реализъм“ и „Проблемите на литературните и лингвистични изучавания“. Последното есе е написано в сътрудничество с Юри Тинянов.

Днес Роман Якобсон прилага принципите на структурния анализ при изучаването на литературните текстове; знае се какво влияние има този метод върху развитието на новата критика.

— В моя предговор към „Теория на литературата“ — казва Р. Якобсон — аз припомням думите на Б. Айхенбаум, че всяко литературно или научно движение трябва да бъде преценявано върху основата на създадените произведения, а не според реториката на неговите манифести. В литературата, както в политиката, манифестите не съответствуват винаги на същинските тенденции, на фактите. Така трябва да се почва чрез анализиране на текстовете и да се процедира постепенно, като се сравняват текстовете на един автор с тези на неговите съвременници, та по този начин да се открият литературните черти на една епоха или на едно определено литературно движение. Но сравненията могат да се разпрострат върху всички системи от знаци. По този начин съществува родство между проблемите на строежа у Данте и у Джото.

В книгата, която готвя да публикувам — „Поезия на граматиката и граматика на поезията“ — казва Якобсон, — ще има, след три основни етюда, няколко анализи, от които едни посветени на поети, които са били в същото време художници, като Блейк, или художници-поети като Паул Клее и Анри Русо. Уверен съм, че като четете човек

стихове от Русо, без да знае от кого са, би познал поезията на един художник. Известен геометризм, едно статично разпределение например показват, че поемата е превод на една картина.

— Но тези етюди — отговаря събеседникът на Якобсон — не държат сметка за стойността на поемата. Не биха ли могли да се приложат също към посредствени творби?

— В лошите стихотворения — отговаря Якобсон — не намираме същите неща. Проблемът на граматичната симетрия например тук не се поставя или се поставя по толкова банален начин, че само по това би могло да се прецени, че се касае до лоша поезия. Не мислете, че тези критерии са валидни единствено за твърде обработени творби. Можав да ги приложим към едно политическо стихотворение например или към хумистични поеми. Едгар По казваше, че стихотворението трябва да бъде кратко.

В действителност съществува една особена структура, една особена percepция на кратката поезия, чието начало трябва да бъде още в ума, когато се стига до края. Анализирайки стихотворения, съдържащи нечетен брой стихове, констатирах, че те винаги имат един център. При единадесет стиха центърът е в шестия стих. В една творба на Брехт от двадесет и един стих центърът е в единадесетия стих. Същото нещо намираме и у Кавафис. Но такива артикулации не се срещат в лошите стихове. Така че може да се каже, че ако идеята за равенство съществува в политиката, тя не съществува в лингвистиката и в поетиката.

Структурализъмът, който има значително влияние върху съвременните обществени науки, не се възприема безрезервно от всички лингвисти. Според проф. Андре Мартине, автор на един труд върху синхроничната лингвистика и учен с твърде известно в САЩ име, структурализъмът не обяснява всичко.

В октомврийската книжка за 1967 г. на списанието за марксистка критика „Л а Н у в е л К р и т и к“ — бе поместен един разговор с френския филолог и критик-марксист Ж о р ж М у н е н, професор по общо езиковедство в литературния факултет на университета в Екс-ан-Прованс и автор на редица съчинения, между които „Теоретични проблеми на превода“ (1963), „Лиризмът на Данте“ (1965), „Теория и история на превода“ (1965), „История на лингвистиката“ (1968) и др. В своето изложение Жорж Мунен се спира върху теоретичните въпроси на лингвистичната наука, както и съотншението ѝ към марксистката теория и към другите обществени науки. „Един от главните проблеми за лингвиста-марксист — казва Жорж Мунен — е проблемът за точната природа на отношенията между език и общество... Социологическата лингвистика на Антоан Мейе (1866—1936), който не беше

марксист, се опита още в 1906 г. да определи на каква социална структура отговаря определена лингвистична структура и как изобщо промените на социалната структура се изразяват чрез промени на лингвистичната структура. Проф. Мунен се спира още на редица въпроси: отношенията между структуралния и диалектическият метод, между структуралната лингвистика и историческата лингвистика, явява ли се историческият материализъм понастоящем годен да подпомогне конкретно лингвистиката и в какво. Авторът отговаря с позовавания на историческото и съвременното състояние на лингвистиката: от Сосюр до Потебня, от Мейе и Трубецкой до Роман Якобсон и Андре Мартине.

Макар да не засяга пряко и конкретно проблема за структурализма в „Ключове за лингвистиката“ (издание Пиер Сегерс, 1968), Жорж Мунен предлага на читателя в кратките и състени глави на книгата си, написана от марксистско гледище и със забележителна ерудиция, ярка панорама на тоталната проблематика на съвременната лингвистика с оглед на нейната историческа еволюция.

Други съчинения, публикувани през последното десетилетие, като пръв контакт с лингвистиката имат редица неудобства. Например „Опити по общо езикознание“ на Роман Якобсон (1963), „Проблеми по общо езикознание“ на Емил Бенвенист (1966), или колективният брой на сп. „Диоген“, посветен на езика (1966). Касае се не до тракти, нито до ръководства, а за сборници със статии и те не позволяват да се различат това, което е общо достижение на всички днешни лингвисти, от това, което е хипотеза или теория на отделния автор.

„Структурализъм“ — пише Морис Корвез в книгата си „Структуралисти“ (издание Обие-Монтен, 1969) — простира своето влияние в многобройни области, специално в тези на литературата, на литературната и художествена критика, на историята на религиите... Произведенията например на Жан-Пиер Фе, на Филип Солерс, на Жан Керол гъмжат от спонтанно или обмислено структуралистични наблюдения. Също така представителите на „новия роман“ стоят в полето на структурализма, когато насочват своята мисъл към проблемите на разказа, на стила, на комуникацията... В общите си изводи от анализите на структурализма, антропологичен у Мишел Фуко, етнологичен у Клод Леви-Строс, психоаналитичен у Жак Лакан, марксистически у Луи Алтюсер, лингвистичен и социологичен у Ролан Барт и Жорж Дюмезил, Морис Корвез казва: „Господстващият характер на структурализма се изявява най-ярко в методологическото преимущество от синхронично гледище: историята на една система има само релативен интерес, тъй като тя не е друго освен особено условие

за нейното развитие и според структуралистите този еволюционен процес може да се схване само като се познава изпърво диспозицията на системата.“

В главата за „марксистическия структурализъм“ на Алтюсер, резюмирайки извода от анализа си, Морис Корвез пише: „Структурализмът на Алтюсер се състои в теорията му за плуралитета на структурите, наречени „реални“, за тяхната специфика, за техните отношения. Оставайки в основната перспектива на историческия и диалектическият материализъм — добавя авторът, — той не е виждал, че неговата философска размисъл е чиста идеология в марксистически смисъл на думата.“

В бр. 7 на италианското периодично издание „Проблеми“ за януари-февруари 1968 г. (на структурализма са посветени три статии — от езиковеда Джакомо Девото, от младия есеист Романо Луперини, който анализира отношенията между структурализъм и марксизъм, от Джузепе Петроньо, който прави известни уточнения чрез общи разсъждения по повод на „Структури на поетическия език“ от Коен.

„Понастоящем — пише Уго Писколо в бр. 19—20 (януари—април 1970) на „Проблеми“ — тезата на Сартр не изчерпва цялата истина; впрочем в сферата на марксизма имаме различни доказателства за щастливо съдействие на структурализъм и марксизъм — резултатите, постигнати от Л. Голдман, Делла Волпе и други. Сетне Сартр трябва да отговаря по краен начин, понеже е атакуван остро от представителите на новия метод и му са противопоставени системите на Лакан, Фуко и др., които отхвърлят известни романтични и ирационални предпоставки, легнали в основата на неговата диалектика. Най-после, при едно по-лемично събсъкване, когато един нов метод се противопоставя драстично на друг вече утвърден, не са изключени удари от едната и от другата страна. Всичкото е там — да не се вземат много буквално изводите и аргументациите на едните и на другите.“

В бр. 8 на „Проблеми“ е рецензията на Луперини за книгата на Гуидучи „От ждановизма до структурализма“, докато Асор Роза продължава от бр. 7 анализа си на книгата с новели „Селски живот“ от Джовани Верга, представляващ пръв крупен оригинален принос на структуралистична критика, свързана тук с едно идеологическо и социологическо направление. В края на бежжките си за някои публикации в „Проблеми“ върху структурализма проф. Писколо подчертава отделни интересни статии — на Вазоли, Асор Роза, Рамат, Дженинаса — отбелязва и стремежа на ръководството на списанието да се фаворизира в областта на литературна критика едно отрицателно становище спрямо структурализма.

Любопитно е да приведем тук възраженията на директора на „Проблеми“ проф.

Джузепе Петронио срещу това заключение на проф. Уго Пископо: „Проблеми“ ще продължава да развива своята програма: ще се информираме и ще информираме за процеса на културата около нас, ще разглеждаме стари и нови тези без уцърб, но и без неконтролирани възторзи, ще преценяваме тези и дела в светлината на известни основни убеждения, които ще можем един ден да променим или изоставим, но само след строги проучвания и размишления, не поради своенравни увлечения по модата. Ако структурализмът е метод, добре дошъл, защото може да ни бъде винаги полезен. Ако е приложим към нашата култура, ще можем да извлечем от него ценни плодове. Ако е идеология, която отрича тази, в която вярваме, тогава поне ще искаме най-напред да я разгледаме основно, за да видим какво все пак носи отричането на Историята не за литературната критика, но за човешката култура.“

Все във връзка с бинамо структурализъм — марксизъм младият италиански критик и есеист Романо Луперини, доцент по съвременна и модерна италианска литература в Пизанския университет, основател на периодичното издание „Нуово Импеньо“ и редовен сътрудник на списание като „Джоване критика“, „Идеолоджие“, „Рендиконти“ с марксистическа насока, както и на академични издания, публикува два обширни критически опита: „Критика марксизма е критика структуралистика“ (в сп. „Нуово Импеньо“, № 6—7/1966—1967 г.) и „Ле апорие делло струтурализмо е ил марксизмо“ (сп. „Проблеми“, № 7/1968 г.). И двата опита на Луперини са разгърнати върху един крайно широк анализ на редица съчинения в тази област от италиански и чужди автори. Самото негово изложение е пропъшено с цитати, със съпоставки и възражения. Така в статията си „Марксистическа критика и структуралистична критика“ авторът взема за изходна точка на своето критическо изложение есето на Барбери Скуароти „Критиката като структура“, публикувано в бр. 10/1966 на сп. „Сигма“ с позовавания на друга статия на Скуароти „Между социология и език“, публикувана в „Джоване критика“, бр. 12/1966 г. Барбери Скуароти тръгва — според Луперини — от следните две позиции: 1) против историцизма, който е подтикнал критиката към една „тавтологична проверка на началната аксиома за обосноваване на произведението в историята и в обществото“ и 2) в полза на една критика, основана обаче на „техническо“ изследване, върте в произведението и склящата към „определяне на специфичната структура на текста“.

„Критиката спрямо историцизма и марксизма — казва Луперини — става един вид част от новата идеология на системата“ и цитира следните думи на Жан-Пол Сартр (от сп. „Арк“, № 30) по повод на структурализма: „Касае се за създаването на една нова

идеология, последен бараж, който буржоазията може все още да издигне срещу Маркс“. Сартр обаче — добавя италианският автор — не отхвърля в същност изучаването на структурите, но го допуска в кръга на едно историческо съображение, при което „структуралният анализ би трябвало да намери изход в едно диалектическо разбиране“.

Вторият опит на Романо Луперини се предшества от един цитат на Ле Роа Джонс, който казва: „Думата „изкуство“ Западът никога не е разбрал. Под изкуство се разбира нещо, което е част от живота на цялото общество. Така, както учените би трябвало да бъдат част от обществото... Изкуството трябва да разхубавява жилищата на хората, тяхната кожа, техните дрехи, трябва да им разширява интелекта и трябва да съставлява неразделна част от обществото, трябва да бъде средство, което хората да имат под ръка всеки момент, когато поискат това. Цялото западно свъхване за изкуството е изкуствено, поради което е предназначено да умре. То е външно.“

„В марксистическата левица в Италия — пише Луперини — най-ясните позиции по отношение на структурализма, единствените, които посочиха издъно демистификацията на нейната идеологическа проблематика, се явиха в списания на т. нар. „нова левица“. Ще отбележа тук два приноса, твърде различни помежду им по постановка и тон, но еднакво основни за едно критическо разбиране на структурализма: кратката, яростна и осветляваща различни аспекти статия на Роберто Ди Марко — „От трамвая на идеологиите до метрото на формализациите“ („Ке Фаре“, бр. 1/1967) и подробното есе на Масимо Качари и Франческо Дал ко — „Леви-Строс: структурализъм и идеология“ („Ангелус новус“ бр. 9—10/1969)“.

„Най-общите идеологически мистификации на структурализма — от „етоса на специалистичната честност“ до мита на научната неутралност и неговите отношения със сегашното социално-икономическо (неокапитализъм) положение на нашата и на най-големите западни страни — са вече достатъчно осветлени — казва Луперини. — Бих желал тук да констатирам неспособността на структуралистичния метод — специално лингвистичния, приложен в литературното творчество — да се освободи от собствените основни аргументи и да стигне до едно реално познание на художествения обект. С други думи, настоящата статия, от една страна, цели да покаже практически как поради своите идеологически и методологически предпоставки сегашният структурализъм в края на краищата става „тотализиращ образец на формализация, чиято дистанция от живата реалност се оказва растяща“, а, от друга страна, насочва към социално-икономическите фактори, които определят такова отношение.“

В есето „Ле апорие делло струтурализмо е ил марксизмо“ се правят критически бе-

лежки върху редица съчинения, третиращи бинома „структурализъм — марксизъм“ — на Якобсон, Пропп, на видния италиански философ-марксист Галвано Делла Волпе, на Ролан Барт, Л. Розиело, Мария Корти, Жан Старобински, Л. Голдман, В. Шкловски, Д. С. Авалле. Разбира се, Луперини се спира на Маркс и разглеждайки отношението му към изкуството, пише: „Задача на една марксистическа критика е да познава, както това не може да стори структурализмът, художественото произведение. И всяко увеличаване на познанието става увеличаване на естетическата наслада и импулс към нея. Но критиката не може да се ограничи с такава задача (конгруентна с нейния материализъм), нито пък със схоластичния призив на отношението структура — свръхструктура. Наслада и ужас са действително две реалности, интимно свързани в художественото произведение (едното собствено е основано върху другото), принадлежащи на цялото културно наследство на западния свят.“

„Но ако насладата и ужасът — продължава Луперини — трябва да бъдат метафорично включени в марксистическата критика, това значи във от метафората да се овладее едно външно гледище спрямо бинома наслада — ужас, което го смята не като едно естествено и универсално дадено (където елементът противоречие изчезва, тъй като насладата на малцината не е ужаса на мнозината, явявайки се иманентно категориално свойство на художествените обект като такъв), но като исторически продукт (връзка от противоположности), при който дори ужасът е произтекл исторически и е преодолян исторически в едно общество, което отрича изключването и гнета.“

„Зрителният ъгъл, от който тръгва марксистът — заявява Луперини, — не може да бъде образуван от един абстрактен морален постулат, нито основан върху подобна отвлечена вяра в чистата сила на негативната мисъл и не може, от друга страна, дори да се базира върху очевидната увереност на автономията на работническата класа, доколкото като такава я определя системата, а трябва да бъде гарантиран от една реална материална база, исторически чужда и антагонистична по отношение на капиталистическия и империалистическия строй. Да се познава днес научно реалността (дори литературната) от марксистско гледище значи да се върши пак дело на демистификация, да се интерпретират реални изисквания на един огромен революционен сюжет. В историческата конкретност, с която последният се изразява и отрича самия наш западен свят (неговите „универсални“ стойности), е историческата жизненост на марксистското гледище, неговата обективна гаранция, и самата негова възможност да държи (за разлика от структурализма и другите днешни неокapиалистически идеологии) един език не само констатилен, но алтернативен.“

Н. Д.

Списанието навлезе в своята 16-та годишнина. От началото на 1970 г. редакцията е попълнена с нови писатели: поета Слободан Ракичич, белетриста Радомир Смилянич и критика Душан Пувачич, който става секретар на редакцията. Главен редактор е Предраг Палавестра. Известният критик Драган Йеремич се е оттеглил след 15-годишно участие в редколегията и остава близък сътрудник. Стремещът на подмладената редакция ще бъде да запознава читателите с най-новите течения в литературата на различни народи и да направи списанието живо и актуално. Запознава се традицията всяка книжка да се посвещава на определена тема. Така през тази годишнина в „Савременик“ ще бъдат поставени на разглеждане следните проблеми: критика и идеология, литература и лингвистика, изкуството на късия разказ, пари и литература, еротиката във филма, характер на критиката във вестника.

Кн. 1 е посветена на темата „Съвременният песимизъм и трагичното въображение. Думата е дадена на югославски критици, а освен това са преведени две статии от английски автори — предговорът на Ерих Фром към прочутия фантастичен роман „1984“ от Джордж Оруел и есето на социолога Реймунд Уйлямс „Трагично чувство и бунт“.

В кн. 2 е поместен преводът на статията „Сол Белоу и Съединените щати“ от Израел Шенкер. Това е оригинална трактовка на въпроса за отношенията между американските интелектуалци и държавата. Включени са също художествени произведения от югославски писатели.

Основна тема на кн. 3 е „Изкуството на късия разказ“. Миряна Попович Радович развива свои интересни хрумвания, като използва примери от творчеството на Чехов, Андерсен, Сароян, О'Хенри, Едгар По, Кетрин Менсфилд и др. Тя се спира върху характеристиката на времето в разказа, търси признаци на модерното в късия разказ и стига до оригинални заключения. Английският романист и критик Джон Уейн, един от основателите на групата на „сърдитите млади хора“, сравнява разказа с рисунка, а романа — с картина живопис. Това подчертава трудностите за разказвача, отговорността при изграждане на детайлите.

В кн. 5 започва дискусия на твърде важна тема: „Марксизъм и литература“. Статияте, които се публикуват, обаче не винаги са на висота. Джордж Стайнер цитира две изказвания на Енгелс и статията на Ленин „Партийна организация и партийна литература“, но само за да се опита да противопостави застъпниците от тях гледища. Статията му „Марксизмът и литературният критик“ — превод от английски — е схематична и преднамерена по своята насоченост. Закljučителните думи може би най-добре разкриват обзаци из автора:

„Маркс-ленинизмът и политическите режими, дошли в негово име, вземат литературата на сериозно, отчайващо сериозно.“ Позволено е, разбира се, на други пък да гледат на изкуството несериозно. В следващите книжки на списанието дискусията продължава също с преведени от английски език статии — „Пролетарската литература“ от поета Уилям Емпсон и „Марксизмът и литературата“ от Едмонд Уилсън. Тенденцията в статиите на последния е да се противопоставят възгледите на Маркс и Енгелс срещу почти всички техни последователи. В същата кн. 5 на „Савременик“ започва печатането на серия статии от Драган Йеремич „Естетиката на Хегел“. Поместено е също и есето на психиатъра д-р Владета Йеротич „Психоанализата и Достоевски“. Авторът преразглежда твърденията на Фройд от студията „Достоевски и самоубийството“ и прави опит да докаже,

че дори такава — както той смята — „сериозна, дълбока и до голяма степен точна оценка, не може да изчерпи цялата широта и дълбочина на един гений“.

Кн. 6 на списанието привлича вниманието с обширното разглеждане на темата „Пари и литература“. Това е съществен въпрос, който се докосва не само до материалната осигуреност — проблем за югославските писатели, — но и до връзките между търговия и книгоиздаване, масов вкус и сериозно изкуство и т. н. Поместени са също интересни социологични наблюдения, свързани с тези проблеми. Използувани са и мнения на двама автори от чужбина — италианеца Едуардо Сангвинети и поляка Витолд Гомбрович.

В кн. 8—9 освен материалите от югославски автори е публикуван пълен превод на студията „Епосът и романът“ от съветския литературовед Михаил Бахтин.

Й. В.